

nabileceği belirtilmiştir. Esasen rehin İslâm'dan önce de bilinen bir usul olup âyet-te sefer haline özel olarak değinilmesi bu durumda çoğunlukla kâtip, şahit veya yazı malzemesinin zor bulunması gerçeğiyle ilgilidir. Nitekim rehlin yolculuk haline özgü olmadığı Hz. Peygamber'in uygulamalarından da anlaşılmaktadır (Cessâs, I, 523; Serahsî, XXI, 64; İbn Kudâme, IV, 362).

Seferîlik Hükümleri ve Vatan Kavramı. Fıkhta, kişinin bulunduğu yer yolculuk hükümlerinin uygulanıp uygulanmaması bakımından vatan (ikamet yeri) kavramı esas alınarak üçe ayrılmıştır: Vatan-ı aslî, vatan-ı ikâmet, vatan-ı süknâ. Bir kişinin doğup büyüdüğü veya evlenip yerleştiği yere vatan-ı aslî denir. Herhangi bir sebeple aslî vatandan başka bir yere yerleşmek üzere göç edilince yeni yer vatan-ı aslî olur, eski yer bu vasfını kaybeder. Yolcunun aslî vatana dönmesiyle yolculuk hali sona erer. Bir yerde on beş gün ve daha fazla kalmaya niyet eden kimse için ikamet hükümleri geçerli olur ve bu niyetle kalınan yere vatan-ı ikâmet adı verilir. Buna karşılık bir yolcunun on beş günden az kalmayı planladığı yerde seferîlik hükümleri devam eder; bu yere vatan-ı süknâ ve vatan-ı sefer denir. Şâfiî ve Mâlikîler'e göre gidiş ve dönüş günleri hariç bir yerde dört gün, Hanbelîler'e göre ise dört günden fazla veya yirmi namaz vaktinden fazla kalmaya niyet eden yolcu mukim sayılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 380; Şâfiî, *el-Üm*, I, 159-167; II, 100; Sahnûn, *el-Müdevvene*, Kahire 1313, I, 119-120; İbnü'l-Münzir en-Nisâbü'ri, *el-Evsaf fi's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf* (nşr. Ebû Hammâd Sâgîr Ahmed b. Muhammed Hanîf), Riyad 1414/1993, IV, 345; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, I, 523; II, 255-256; Dârekutnî, *es-Sünen* (nşr. Abdullah Hâşim Yemânî el-Medenî), Kahire 1386/1966, I, 387; İbn Hazm, *el-Muhalâ*, III, 200; IV, 388; V, 49-52; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âşâr* (nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî), Karacî 1411/1991, I, 282; Bâcî, *el-Müntekâ*, Kahire 1331, I, 252, 259-260, 262; Serahsî, *el-Meb-sû't*, I, 235-236; IV, 110-111; XXI, 64; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*, Kahire, ts., II, 244-258; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1972, I, 484-487, 490; Kâsânî, *Bedâ'î'*, I, 93-94; II, 120-125; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1290, I, 80; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 179-183, 345, 348; İbn Kudâme, *el-Muğnî'l-hakâsîk*, I, 233; II, 255, 258, 259, 265, 274, 328; III, 99, 218, 236-238; IV, 362; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ'l-kübrâ*, Beyrut 1408/1987, II, 339-340; Osman b. Ali ez-Zeylâf, *Tebayünü'l-hakâsîk*, Bulak 1315, I, 210, 467; II, 4-6; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, Kahire 1390/1970, I, 157-164; Şemseddin İbn Müflih, *Kitâbü'l-Furâ* (nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc), Beyrut 1405/1985, II, 66-67, 137; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münîr*, Bulak 1324/1906, s. 329, 472; Bâbertî,

el-İnâye (İbnü'l-Hümâm *Fethu'l-kadîr* [Bulak içinde], I, 393, 405-406; Bedreddin el-Aynî, *Üm-detü'l-kârî*, Beyrut, ts. [Dâru ihyâ'i't-türâsî'l-Arabî], X, 131-139; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* [Bulak], I, 405-420; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Beyrut 1406/1986, II, 318; *Tecrid Tercemesi*, IV, 219-220; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, II, 138-147; a.mlf., *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Abdülazîz Muhammed el-Vekîl), Kahire 1387/1968, s. 75, 368-369; Şirbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, I, 262-275, 467; IV, 210, 373, 451, 455; Buhûtî, *Keşşâ-fü'l-kınâ*, Mekke 1394, I, 594; IV, 74; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Hâ-lîl*, Beyrut, ts. [Dâru Sâdir], II, 56-59, 287; VII, 174; Şevkânî, *Neylû'l-evlâr*, III, 234-235, 258-259; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), II, 120-123; Elmalılı, *Sefer Risalesi* (a.mlf., *Hak Dini*, IX içinde), s. VII-X; Bilmen, *Kamus*², IV, 127; Zafer Ahmed et-Tehânevî, *İ'lâ'ü's-sünen*, Karacî 1415, VII, 269 vd.; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, II, 313, 318, 322; Yûsuf el-Kardâvî, *Fetâvâ mu'âsıra*, Küveyt 1410/1990, s. 350-353; *Seferîlik ve Hükümleri*, İstanbul 1997; "Sefer", *Mu.F.* XXV, 27-34; "Salâtü'l-müsâfir", *a.e.*, XXVII, 270.

FAHRETTİN ATAR

SEFER

(السفر)

Sûfilerin nefsi terbiye etmek ve Hakk'a ermek için bedenle veya kalple yaptıkları yolculuk anlamında bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "yolculuk yapmak, seyahat" anlamına gelen sefer kelimesi (çoğulu esfâr), tasavvufta sâlikin nefsinin terbiye etmek ve Hakk'a ermek için yaptığı maddî / bedenî ve mânevî / bâtinî yolculuğu ifade eder. Sûfilerin kastettikleri anlamda sefere çıkma işi Kur'an ve hadislerde *siyâhat*, sefere çıkan kimse de *sâih* kelimesiyle (dişili sâ-iha) belirtilmiştir (et-Tevbe 9/112; et-Tahrîm 66/5; Tirmizî, "Hac", 102; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 6). Kur'an'da sefere çıkanlar tövbe, ibadet, rûkû ve secde eden, iyiliği emredip kötülükten sakındıran, Allah'ın sı-nırlarını koruyanlarla birlikte zikredilmiş ve övülmüştür. Oruç tutanlar da sefere çıkanlara benzetilmiş ve onlara da sâih denilmiştir (Zemahşerî, II, 216-217; IV, 128).

Âlimleri, şeyhleri, takvâ sahibi sâlih mü-minleri, akrabaları, arkadaşları, mübarek beldeleri ziyaret etmek; ilim ve edep öğrenmek, yolculuğun zorluklarına katlanarak nefsi terbiye etmek, riyâzet yapmak, şöhretten kaçıp bilinmeyen bir memleket-te tanınmayan biri olarak yaşamak, fitne ve fesaddan uzaklaşmak ve hicret etmek seferin maddî ve bedenî sebep ve gayeleridir. İlk zâhid ve sûfiler, nefis terbiyesi

bakımından faydalı olduğuna inandıklarından çokça yolculuk yapmışlar bu sebeple "sâihûn" (seyyahlar) diye anılmışlardır. Ancak tasavvuf ehli, kötü bir huydan uzaklaşıp güzel bir huya erişmek ve güzel bir huydan daha güzeline ulaşmak için kalp ile yapılan mânevî-bâtinî sefere öncelik vermiştir. Kuşeyrî, uzun ve meşakkatli bir yolculuk yaparak ziyaletine geldiğini söyleyen bir dervişe şeyhin, "Nefsinden bir adım uzaklaşıydın daha iyi olurdu" dediğini nakleder (*Risâle*, s. 461). İlk devir sû-filerinden Ca'fer el-Huldî, bedenle yapılan seferden maksadın Allah'ın kudretinin tezahürlerini görerek ibret almak ve O'nun evliyasını ziyaret etmek; kalp ile yapılan seferden maksadın ise melekût âlemini sağlamak olduğunu belirtmiştir (Sülemî, s. 438). Muhammed el-Fârisî de tasavvufun bir esası olarak gördüğü seferden amacın varlıklara bakıp ibret almak ve nefsi terbiye etmek olduğunu söyler (Kelâbâzî, s. 90). Bişr el-Hâfî, "Seyahat ediniz ki arınasınız, su bir yerde fazla kalırsa bozulur" diyerek sûfileri sefere teşvik etmiştir (Ebû Tâlib el-Mekkî, II, 423). Sûfilerin maddî sefer konusundaki tavırları birbirinden farklıdır. Cüneyd-i Bağdâdî, Sehl et-Tüsterî, Bâyezîd-i Bistâmî ve Ebû Hafs Haddâd gibi sûfiler sadece farz olan hac görevini yerine getirmek için sefere çıkmışlar, Ebû Abdullah el-Mağribî ve İbrâhim b. Edhem gibi sûfiler ömür boyu sefer halinde olmuşlar, genç yaşta ve seyrû sülûklerinin başlarında çokça seyahat eden Ebû Osman el-Hîrî ve Ebû Bekir eş-Şiblî gibi sûfiler yaşlandıklarında ikameti tercih etmişlerdir (Kuşeyrî, s. 461).

Sûfiler kalp ile gerçekleştirilen dört mânevî seferden bahsetmiştir. "Kalbin Hakk'a yönelmesi" diye tarif edilen bu seferler Hakk'a sefer (seyr ilâllah), Hak'ta Hak ile sefer (seyr fillâh), cem' makamına yükselme şeklindeki sefer, Hak'la birlikte Hak'tan sefer (seyr billâh anillâh) diye isimlendirilmiş, Hakk'a sefer halindeki sülûk ehline "cenâib" denilmiştir (bk. SÜLÜK). Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Kitâbü'l-İsfâr 'an netâ'ici'l-esfâr* adlı eserinde seferin maddî ve mânevî birçok türüne yer vermiş, her peygamberin, hatta her insanın ve canlının bir seferi olduğunu vurgulamıştır. Alâüddevele-i Simnânî mânevî âlemde yaptığı bir seyrini *Sırru bâli'l-bâl li-zevî'l-hâl* adlı kitabında anlatmıştır. Nakşibendiyye tarikatının temel prensiplerinden olan "sefer der-vatan" "sâlikin mâsivâdan Allah'a doğru sefer etmesi, kötü huylardan iyi huylara, beşerî sıfatlardan melekî sıfatlara doğru

yönemesi, kalp gözünün âlemi seyretmesi” yanında “bir şeyh bulmak maksadıyla yolculuk etme ve şehirleri dolaşma” anlamına da gelmektedir. İranlı filozof Molla Sadrâ, varlık ve bilgi konusunu temellendirdiği *el-Esfârü'l-erba'a* adlı eserinde dört tür ruhanî sefer üzerinde durmuştur. Bu seferler sadece kalbî bir tecrübeden ibaret olmayıp aynı zamanda akfî bir nitelik taşımaktadır. Ona göre akılla soyut bir şekilde idrak edilen bu seferler tasavvufî tecrübe ile somutlaştırılarak yakine (kesin bilgi) ulaşılır (*DİA*, XI, 375).

Tasavvuf ehli maddî seferle ilgili birtakım kurallar tesbit etmiştir. Sefere çıkan kimselerin anne, baba ve üstatlarının iznini almaları, geçindirmek zorunda bulundukları aile fertlerinin nafakalarını temin edip Allah'a tevekkül etmeleri, boy abdesti alarak yola çıktıktan sonra yolculuk esnasında da abdestli olmaları, en az üç kişiden oluşan bir arkadaş grubu ile yolculuk etmeleri, içlerinden birini başkan seçip ona uymaları, yanlarında seccade, ibrik, matara, bıçak, iğne iplik, asâ, misvak, tarak, makas, ayna bulundurmaları, arkadaşlarına ve başkalarına yük olmamaları, ziyarete gittikleri kimseleri rahatsız etmemeleri, hiç kimseden bir beklenti içinde bulunmamaları, evrâd ve ibadetlerini aksatmamaları gerekmektedir. Zâhirî ve bâtinî kurallarına riayet edilmeden yapılan seferlerden hiçbir fayda ve feyiz elde edilemeyeceği belirtilmiştir. İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs*'te mutasavvıfların sefer anlayışlarını ve bir kısım uygulamalarını eleştirmiştir (s. 317-340).

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, “es-Sefer” md.; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 655-656; Serrâc, *el-Lüma'*, s. 231-233, 250-252, 525-526; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 90; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulûb*, Kahire 1961, II, 423; Sülemî, *Tabakât*, s. 438; Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 460-467; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 492-495; Gazzâlî, *İhyâ'* (Beyrut), II, 244-257; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Kahire 1972, II, 216-217; IV, 128; Ebû Mansûr el-Abbâdî, *Şüfînâme* (nşr. Gulâm Hüseyin Yûsufî), Tahran 1347 hş., s. 248-254; Ebû'n-Necîb es-Sühreverdî, *Âdâbü'l-mürîdîn*, Kahire, ts. (Dârü'l-vatani'l-Arabî), s. 84-90; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs* (nşr. M. Emîn el-Hançî – M. Abduh ed-Dimaşkî), Kahire 1340, s. 317-340; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *‘Avârifü'l-ma‘ârif* (Gazzâlî, *İhyâ'* [Beyrut], V içinde), s. 87-97; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Kahire 1293, II, 382-384; a.mlf., *Resâil* (trc. Vahdetin Ince), İstanbul, ts. (Kitsan), III, 243-318; Kâşânî, *İşlâhâtü's-ş-şufiyye*, s. 103; İsmâil Rusûhî Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak 1256/1840, s. 47-55; Seyyid Sâdık Güherîrî, *Şerh-i İşlâhât-ı Taşavvuf*, Tahran 1380, VI, 246-278; Alparslan Açıkgeçen, “el-Esfârü'l-erbaa”, *DİA*, XI, 374-375.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

SEFER DER-VATAN

(سفر در وطن)

Hâcegân silsilesi ve Nakşibendiyye tarikatında, sâlikin beşerî sıfatlardan uzaklaşip kendini melekî ve ilâhî sıfatlara ulaştıracak olan mânevî yolculuğa yönelmesi anlamında bir terim

(bk. HÂCEGÂN).

SEFERLİ KOĞUŞU

Osmanlı saray teşkilâtında Enderun'da acemilere eğitim veren, daha sonra bir nevi ilim ve sanat mektebi haline gelen yedi kademedan biri

(bk. ENDERUN).

SEFERNÂME

(bk. SEYAHATNÂME).

SEFERNÂME

(سفرنامه)

Nâsir-ı Hüsrev'in (ö. 465/1073'ten sonra) seyahatnâme türündeki eseri

(bk. NÂSİR-ı HÜSREV).

SEFEVÂN GAZVESİ

(غزوة سفوان)

Hz. Peygamber'in müşriklerden Kürz b. Câbir el-Fihri'yi takip etmek üzere çıktığı sefer (2/623).

Bu gazveye İlk Bedir Gazvesi de denir. Kur'an'da anlatıldığı gibi Mekkeliler'in müslümanları Kâbe'ye (Mescid-i Harâm) gitmekten alıkoymaları, onları yerlerinden yurtlarından çıkarmaları (el-Bakara 2/217), Mekke'de bırakmak zorunda kaldıkları mallarını gasbetmeleri ve Medine yakınlarına kadar gelip onlara zarar vermeleri silâhlı mücadeleyi kaçınılmaz hale getirmişti. Savaşa izin veren âyetlerin (el-Bakara 2/190-193; el-Hac 22/39-41) nâzil olması üzerine Hz. Peygamber Medine'ye hicret eden müslümanları tehdit eden Kureyşli müşrikleri bundan vazgeçirmek için, Suriye'ye giden Kureyş ticaret kervanlarına Medine yakınlarından geçerken baskınlar düzenlemeye karar verdi. Hicretin 1. yılı Ramazan ayında (Mart 623) amcası Hamza'yı Ebû Cehil'in başkanlığındaki bir Kureyş kerva-

nını kontrol altında tutmak ve gerekirse baskın düzenlemek için Sifülbahr'e gönderdi. Ancak seriyye herhangi bir çatışma olmadan geri döndü. Buna karşılık Mekke'li müşrikler Kürz b. Câbir el-Fihri kumandasındaki küçük bir birliği Medine'ye yolladılar. Bu birlik şehrin güneyindeki Cermâ (Cümmâ, Zülcedr) otluğuna kadar ilerleyerek deve ve sığırları sürüp götürdü ve bazı müslümanları öldürdü. Baskını haber alan Resûl-i Ekrem 2. yılın Rebîülevvel ayında veya Cemâziyelevvel başında (Eylül veya Kasım 623) Zeyd b. Hârise'yi Medine'de yerine vekil bırakıp Kürz'ü takip etmek üzere harekete geçti ve Bedir'in Sefevân vadisine kadar ilerledi, fakat onlara rastlamadı ve Medine'ye geri döndü.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 2; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 601; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 9; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 406; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 225; Hüseyin Algül, “Hamza”, *DİA*, XV, 501; Asri Çubukçu, “Kürz b. Câbir”, a.e., XXVI, 575.

MUSTAFA FAYDA

SEFFÂH

(bk. EBÜ'L-ABBAS es-SEFFÂH).

SEFFÂRİNİ

(السفاريني)

Ebü'l-Avn (Ebû Abdillâh) Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Sâlim es-Seffârîni (ö. 1188/1774)

Hanbelî âlimi.

1114'te (1702) Filistin'in Nablus kasabasına bağlı Seffârîn köyünde doğdu ve orada yetişti. Ailesi Hicaz'dan gelip Filistin'e yerleşmişti. Eserî, Hanbelî ve Nablusî diye de anılır. On dokuz yaşında hâfizlığını tamamladıktan sonra tahsil için Dimaşk'a gitti ve Emeviyye Camii'nde beş yıl kalarak hadis, fıkıh, usûl-i fıkıh, ferâiz, tefsir ve diğer ilimleri okudu. Bu ilimlere dair bazı eserleri ezberleyerek icâzet aldı. Hocaları arasında Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, Ahmed el-Menîni, Muhammed b. Abdurrahman el-Gazzî de vardır. Ayrıca Takıyyüddin İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyim el-Cevziyye'nin birçok eserinden faydalandı. Kiraat ilmine de ilgi duydu. 1148'de (1736) hacca gitti. Öğreniminin ardından Nablus'a yerleşti; burada talebe okuttu, fetva verdi ve eser telif etti. Hadis alanındaki çalışmalarıyla ün kazandı. Bu sebeple “şeyhü'l-ha-